

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Forord

I forbindelse med en udfærdigelse af en artikel angående studeproduktionen i Salling bliver jeg ved en henvendelse til chefkonsulent Jørgen Kristensen for kvæg under Landbo-Limfjord gjort opmærksom på, at han er i besiddelse af en protokol angående Nissen´s legat for hesteavlens fremme i Salling. Jørgen Kristensen nævnte, at han flere gange havde haft i tankerne, at legatets historie burde skrives.

Jeg fik lov at låne protokollen og måtte konstatere, at der var stof til en historie.

Resultatet er blevet 2 artikler:

- * Én hvor der primært er fokuseret på legatet og lidt om Nis Nissens baggrund
- * En uddybende artikler, hvor der gås i dybden med Nis Nissens baggrund, studeproduktionen på Spøttrup og herunder også hoveriet under Spøttrup

Ivar Kristoffersen
Skjern 2013

Indledning

Studekongen, Kongen af Salling, bondeplager og gerrig er 4 ord man støder på, når der findes litteratur omkring Nis Nissen. Fra 1771 og indtil omkring 1838 er personen Nis Nissen kun tørre kendsgerninger såsom fødsler, vielser, dødsfald, køb, salg og arv m.m. Kun fra 1838 og indtil han dør i 1848 er der fundet oplysninger, der kan fortælle noget om personen Nis Nissen.

Vi ved, at i 1787-88 var han discipel på Ribe Latinskole/Katedralskole så forældrene må have haft en anden mening med hans liv. En morbror har også været discipel på Ribe Latinskole og får uddannelsen til præst, en anden morbror bliver storkøbmand i Lemvig, en tredje morbror bliver godsejer på Ørndrup på Mors – dog kun 2 år på grund af hans tidlige død, og hans moster bliver gift med præsten i Jernved.

Hans morfar er involveret i smugling af stude – så familien har været beskæftiget med studehandel. Hans farbror er fæstebonde og gårdmand i Jedsted ved Ribe ved folketællingen 1787, men den familie ved vi reel ikke noget om.

Hans farbror's kone's svigermoder var gift 2 gange og fik bl.a. 2 sønner med 2 ægtefæller – begge fik navnet Mathias Peder med efternavnet Vandborg henholdsvis Richter – altså halvbrødre. Den første blev ejer af Kaas 1769-1796, mens den anden havde Spøttrup fra 1776-1784. Den sidste var nok reel ”gårdslagter” – dog ikke på Spøttrup, men i forbindelse med Voldbjerg ved Hee og Ørslevkloster

Disse oplysninger fortæller mig, at økonomien bag ved familien har været i orden, men også at personer med relationer til familien har været en del af Nis Nissens sociale netværk.

Vi ved, at han har fedet stude på Spøttrup og på Østergaard i Aasted. På Spøttrup omkring 200 stude pr. år, hvortil kommer evt. 50 på Hesthauge. På Østergård har der været mellem 100 og 150 staldstude. Vi ved også, at han har opkøbt stude hos bønderne primært til opfodring på Spøttrup. En enkelt oplysning fortæller, at han har solgt stude i Holstein, men om han har solgt til andre studeopkøbere ved vi faktisk ikke.

Peder Nissen og Nis Nissen havde Spøttrup 1784-1848 eller i 64 år og dertil kommer Østergaard 1823-1836 eller i 13 år. Hesthauge/Hestehave/Hesthave havde de indtil 1809. Studeproduktionen kan herefter opgøre således:

Spøttrup	64 år a´ 200 stk pr. år	12.800 stk
Østergaard	12 år a´ 100-150 stk	1.500 stk
Hesthauge	25 år a´ ca. 50 stk	1.200 stk
I alt		15.500 stk

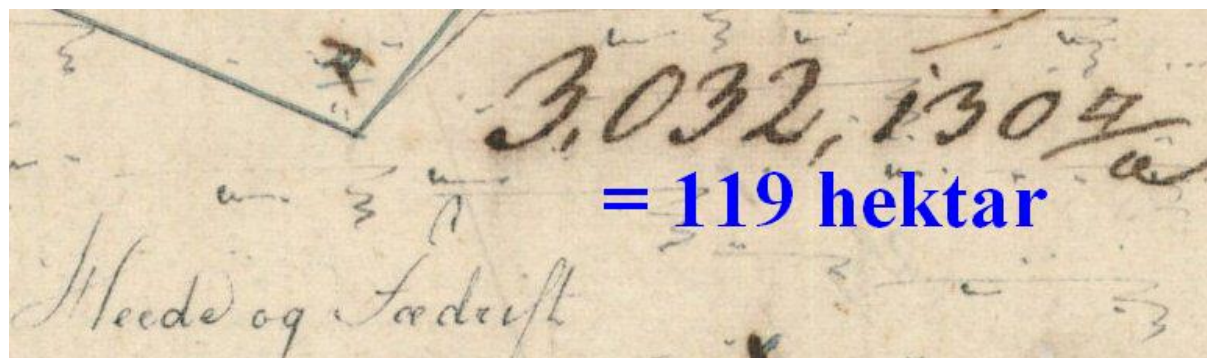
Når der anføres, at han efter overtagelsen af Spøttrup havde pengevanskeligheder, kan man godt studse lidt. Ses isoleret på perioden 1784-1803 = 19 år skulle der på Spøttrup og

Hesthauge have været fedet omkring 4.800 stude, men er vi her løbet ind i det gængse, nemlig at pengene er bundne i fast ejendom eller at fortjenesten ikke har været særlig stor i den periode. Dog ved, at i 1788 har enken Bodil Hillerup råd til at købe Glomstrup gods på Mors – men sælger den dog året efter. I selve Nis Nissen's periode er der tale om 10.700 stude. Ved boopgørelsen blev selve Spøttrup solgt til 105.800 Rigsdaler og det samlede bo opgjort til knap 330.000 Rigsdaler. Det betyder, at 225.000 rigsdaler skal være tjent på anden måde – salg af bl.a. Hesthauge og fortjenesten ved salg af Østergaard m.m..

Bondeplager skyldes jo nok, at han krævede meget af sine fæstebønder og at de ikke skulle have for modstridende opfattelse i forhold til hans indstilling. Vi ved, at fæstebønderne til Spøttrup først blev selvejere efter hans død. I følgende oversigt er Rødding sogn sammenlignet med omliggende sogne:

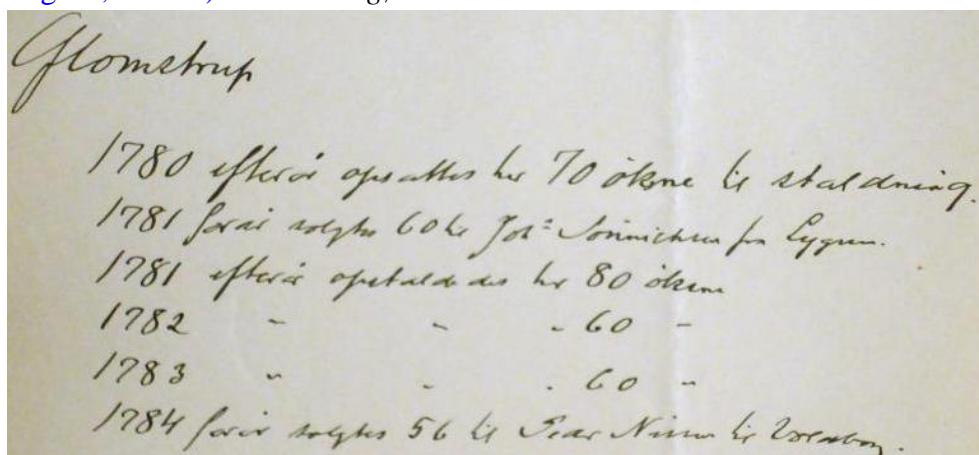
Type	Rødding	Krejbjerg	Lime	Lem
Gårdmænd	1	33	25	32
Gårdmænd eller fæster	6			
Gårdfæstere	34			1
Husmænd	1	17	29	20
Husmænd eller fæster	1			
Husfæster	<u>19</u>	—	<u>2</u>	<u>3</u>
I alt	62	50	54	51

Tallene taler for sig selv, nemlig at Nis Nissen har holdt sine fæstere i en stram tøjle og ikke fulgt sine kollegaer's indstilling på de andre godser i Vestsalling med hensyn til salg som selvejere. Kilder antyder dog, at fæsterne under Spøttrup havde det nemmere og lempelige vilkår end på de andre godser i Vestjylland. I Nissen's periode havde Spøttrup i alt 274 hektar – hvoraf de 119 hektar var heede og fædrift – jord der lå permanent. Der skulle dog bjærges hø på noget af arealet, men hvor meget vides ikke. Agermarkerne bestod af 65 hektar med kornafgrøder og 90 ha med græs og hvert år blev en kornmark på ca. 13 ha sået til med kløver – men det korte og lange er, at hvert år skulle der pløjes 90 hektar og noget skulle pløjes 2 gange, køres staldgødning ud, tilsås og høstes.

Data for Peder og Nis Nissen

- 1771: Som trækker var Peder Nissen sammen med Hagen Jørgensen trækker, hvor de blev snuppet som smuglere øst for Jernlund.
Hagen Jørgensen købte 1776 godset Ørndrup på Mors. Hans sønndatter blev i 1825 gift med Nis Nissen. Det bør bemærkes, at i perioden 1734-1775 var Ørndrup ejet af familien Stiernholm fra Keldgaard.
- 1771: Nis Nissen døbes i Vilslev kirke
- 1776: Nis Nissen's forgænger Mathias Peder Richter overtager Spøttrup for 39.800 Rigsdaler
 Til præsten skulle han betale 8 tdr af rug, byg henholdsvis havre – samt 4 rdl. til de fattige.
- 1778: Peder Nissen køber Voldbjerg, Hee ved Ringkøbing for 46.000 Rigsdaler
- 1779: Kgl. bevis på, at Peder Nissen og Bodil Hillerup kunne side i udskiftet bo
- 80/81: Peder Nissen opkøbte 465 stude
- 81/82: Peder Nissen opkøbte 313 stude
 Ifølge [Esben Graugaard](#) var Peder Nissen suverænt den bedste opkøber i de 2 år
- 1784: Peder Nissen mageskifter sig til Spøttrup Hovedgård. Voldbjerg på 59.000 Rigsdaler og Spøttrup på 45.000 Rigsdaler
- 1787: Ved folketællingen 1787 er Nis Nissen discipel i den Latinske Skoele og er logerende hos en brændevinsbrænder og værthusmand i Ribe
 Peder Nissen og Bodil Hillerup Nielsen har 3 døtre hjemme og 11 tjenestefolk. Hvor broderen Niels Hillerup Nissen (14 år) befinder sig, er ikke fundet.
- 1788: Peder Nissen dør og Nis Nissen kaldes hjem fra Ribe Latinskole.
- 1788: Bodil Hillerup køber Glomstrup på Mors. Godset med 30 tdr. hartkorn og bøndergods på 130 tdr. hartkorn. Prisen er ikke angivet ([Kongeriget Danmark, 3. udgave, 4. bind](#)). Arealet udgør 251 ha.

Bemærk at Peder Nissen har været opkøber på Glomstrup

- 1789: Bodil Hillerup sælger Glomstrup for 17.400 Rigsdaler
- 1789: Den længstlevende fik bevis for at kunne side i udskiftet bo. Forevist 23.06.1788
- 1792: Nis Nissen fik Kgl. bevis for at være sin egen værge selvom han ikke var 25 år.
- 1793: Bodil Hillerup indgår lovbealet overenskomst med sine 40 fæstebønder
- 1801: Ved folketællingen: Nis Nissen er forvalter hos Madame Bodil Hillerup. Hans 3 søstre og bror er hjemme. Derudover er der 9 tjenestefolk.

1801:

Hillerup, Bodil
 Peder Nissens enke af
 Spøttrup
 1801 ^{3/3} gift hun kgl. bønne
 på i anseende at efterlyse en
 uudløst pantobligation af ^{24/4}
 1774 på 8000 rds.
 (D. Ncl., 5. dpt. nr. 2. 21)
 (nr. 201)

- 1803: Han overtager Spøttrup for 61.500 Rigsdaler og opretter et pantebrev på 10.000 kroner til sin moder, der skal indløses senest $\frac{1}{2}$ år efter hendes død. Desuden optager han et lån på 26.000 Rigsdaler for givetvis, at kunne udbetale sine søskende deres arv.
 Han bliver gift med Karen Stadel fra Ullerup Hovedgaard, Galtrup på Mors. I 1777 var der 66 tdr. hartkorn til godset og 404 tdr. hartkorn som bønderjord.
- 1804: Broderen Niels Hillerup Nissen køber godset Ørndrup på Mors for 18.000 Rigsdaler og med 40 tdr. hartkorn til godset og 325 tdr. hartkorn som bønderjord.
 Svogeren Erik Andersen Rugaard køber Kvelstrup Hovedgaard i Tved sogn på Mols
- 1808: Bodil Hillerup bliver begravet den 25. januar som Madame Nissen i en alder af 75 år.
- 1809: Nissen sælger Ladegården Hestehauge/Hestehave/Hesthave, og som var på knap 12 tdr. hartkorn og prisen var 8.500 Rigsdaler. Det er givetvis for, at kunne indløse pantebrevet på de 10.000 Rigsdaler. Om de 10.000 Rigsdaler kun var til hans søskende eller han skulle have de 2.000 Rigsdaler vides ikke.
- 1823: Han køber Østergaard i Aasted for 12.000 rigsdaler, der ifølge udskiftningskort gældende fra 1814 var på 312 hektar for. I 1777 og 1782 angives, at der er 140 henholdsvis 100 stude på Østergaard
- 1824: Karen Stadel dør 1. maj 1824 som Madame Karen Nissen født Stadel
- 1825: Han bliver gift den 23. maj på Spøttrup efter kgl. bevilling af 6. maj med Anne Dorthea Hagensen fra Votborg på Mors. Votborg har tidligere været en del af Ørndrup. I 1841 angives der at være 8 tdr. hartkorn, 8 heste, 10 køer og kvier, 64 stærke stude og 60 får.
- 1825: Ægtepagt mellem Nis Nissen og hustruen Anne Dorteia Hagensen
- 1826: Han får sønnen Peder, der som den eneste af 7 fødsler overlever og bliver knap 1 år.
[Læge Magne Juhl](#) har ud fra et lægeligt synspunkt gennemgået dødsfødsler på Spøttrup – her er kun gengivet enkelte oplysninger
- 1825: Barnet fødtes livløst og moderen havde ikke mærket noget liv siden dagen før fødslen.

- 1827: Pige - Naturlig fødsel, men besværlig. Det havde efter skøn været dødt i nogle dage før fødslen
- 1829: Pige – navlesnoeren var to gange om halsen. Fødslen tog 16 timer og cirkulationen gennem navlesnoeren standsede under fødslen.
- 1832: Pige – besværlig fødsel og blev taget med tang, hvorved hovedet blev knust.
- 1834: Fuldbåret drengebarn – men livløs
- 1835: Pige i 10. måned. Havde været dødt i ikke få timer før fødslen.
- 1828: Koncession på jagten på Østergård
- 1834: Ved folketællingen: Nis Nissen, Godsejer og Ane Dorthea Nissen født Hagensen, hendes søster som huusjomfrue. Der er 12 tjenestefolk på godset
- 1836: Østergaard sælges uden besætning for 35.000 rigsdaler
- 1837: Nissen nægter at underskrive regnskabet for Fattigkassen og blev smidt ud.
- 1838: Besøg af Rink. Blandt fortæller Nissen ham, at han er gældfri.
- 1840: Ved folketælling: Nis Nissen, eier af Hovedgaarden, Ane Dorthea Hagensen, hendes søster og 12 tjenestefolk bl.a. en murmester og en tømmermand
- 1841: Fattigkommissionen fik navneændring til sogneforstanderskab og Nis Nissen får nu sæde i den
- 1845: Ved folketællingen: Her Prop. Nisse Nissen, Hovedgårdens eier, Ane Dorthea Hagensen, hendes søster samt 12 tjenestefolk
Nis Nissen opretter testamente
- 1848: Nis Nissen dør
- 1849: Spøttrup sælges på auktion til bl.a.
- 1851: Boet et gjort op og der et beløb på 329.150 Rigsdaler, der i 2012-priser svarer til 23.3 million kroner. Boet blev opdelt i 50 lodder.
- De fattige i Rødding, Hee og Vilslev sogn fik 8 lodder
 - Til hans afdøde farbroder's ugifte datter blev der 2 lodder = 13.152 Rigsdaler, svarende til ca. 930.000 kroner i 2012-priser. Kun renterne skulle uddeles. Renteniveauet var på ca. 4% eller godt 500 Rigsdaler om året.
 - Til hesteavlens fremme i Salling blev det også til 2 lodder

Nis Nissen's køb af Spøttrup

I 1803 overtager Nis Nissen Spøttrup efter sin moder, der har siddet i uskiftet bo siden Peder Nissen døde i 1788. Nedenstående skøde er afskrevet af [Anton Blåbjerg](#).

Skøde 19.6.1803, læst 22.6. (fol. 718b, Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 52, 1799-1894, B24-717), fra Bodil Hillerup, afg. proprietær Peder Nissens til Spøttrup og Hestehauge, til sønnen Nis Nissen på sin ejende og påboende hovedgård Spøttrup med underliggende Hestehauge, Nye Mølle, Strømhuset og Gammelhede fri hovedgårdstakst 45-0-1-0 og mølleskyld 3-1-2-0, Rødding og Ramsing sognes konge korntiende 43-4-0-0, Rødding og Hjerik sognes korn- og kvægtiende 59-4-0-0, kirkernes jus patronatus & vocandi samt bøndergods 207-6-1-2 29/168 (=207.8) efter købekontrakt af 17.8.1802 for 61.500 rdlr. – Underskrevet til vitterlighed af N.H. Nissen, B.M. Nissen og Erich A. Rugaard (*Niels Hillerup Nissen, Bodil Marie Nissen og svogeren Erich Andersen Rugaard*)

I den vedhæftede købekontrakt med jordebog er hovedgårdstaksten specificeret således Spøttrup 30-3-0-1, Nye Mølles jordskyld 1-3-2-2 og mølleskyld 3-1-2-0, Strømhuset 0-6-0-0, Hestehaug (i Krejbjerg Sogn) 11-7-0-2, Gammelhedehuse 0-2-1-1.

Samtidigt (fol. 719a) udstedte Nis Nissen en panteobligation til moderen på 10.000 rdlr. med 1. prioritets panteret i kirketienderne uopsigelig i 6 år, dog ½ år efter moderens død.

Næsten samtidigt (fol. 736a) udstedte Nis Nissen en panteobligation til justitsråd Erich Wilsbech til Hæstrupgaard på 26.000 rdlr., 4%, 1. prioritet i Spøttrup med ovennævnte hartkorn, dog synes bøndergodset reduceret til 164-0-0-2 (*d.v.s. at bøndergodset er reduceret med 44 tdr. hartkorn eller med 20%*). Hovedgårdens bygninger assureret i brandkassen for 9.000 rdlr.

Kautionsist: Mads Iversen Qvistgaard til Nørgaard i Salling.

Vi ved, at Nis Nissen i 1792 i en alder af 21 år får bevilling til, at være sin egen værge. Man kan derfor studse over, at han først i en alder af 32 år i 1803 overtager Spøttrup. I 1803 er hans moder 70 år. Man kan stille det spørgsmål – har Bodil Hillerup været en meget selvstændig person, der først i 1803 frivilligt eller efter kraftig påvirkning har givet slip på Spøttrup.

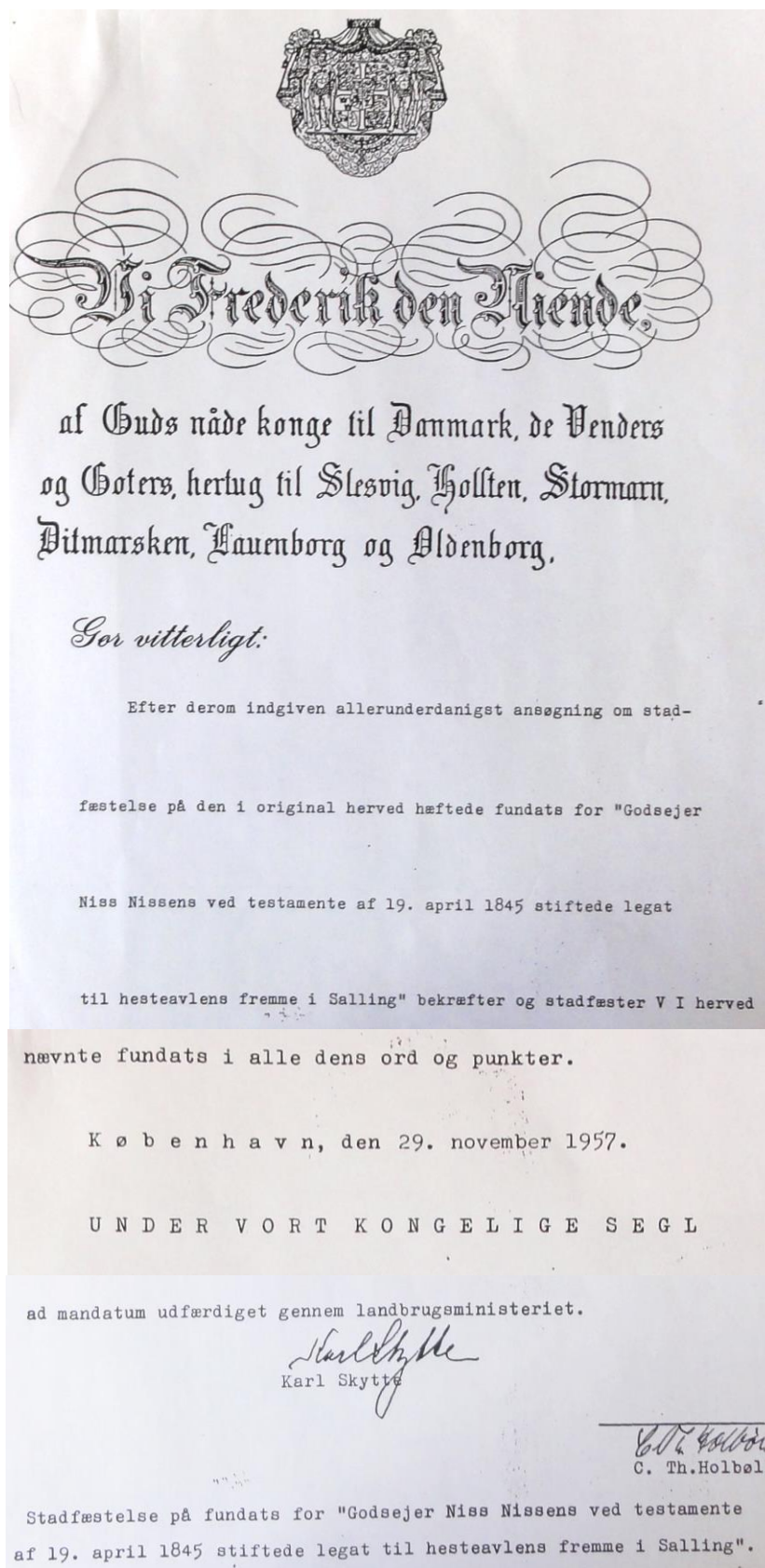

Inskriptionen på cementsøjlen lyder: Her nedlagdes støvet af Nis Nissen til Spøttrup, død den 29. juli 1848, 77 år gammel. Paa denne plads jordedes og hans forlængst afdøde forældre saavel som alle hans 7 børn.

Hesteavlens fremme i Salling

Den 19. april 1845 opretter Nis Nissen testamente bl.a. legat til hesteavlens fremme i Salling. Efter boets opgørelse effektueres dette den 13. december 1851 og med Viborg stift, som administrator. Legatet blev på 12.637 Rigsdaler og 10 skilling i rede sølv. Den oprindelige fundats er bevaret i en autoriseret protokol, der omfatter perioden 1915-1996, hvorefter

protokolføringen er overgået til EDB-føring. Fundatsen er ændret lidt hen over årene. Den oprindelige fundats omfattede 6 paragraffer. Efterfølgende er der foretaget uddrag.

Forside til fundatsen omskrevet 1957

1851:

- * Kapitalen må ikke formindskes
- * Der kan præmieres heste indenfor helblods og eller halvblods eller i mangel af disse indenlandske
- * Hingste må ikke være under 4 år og skal forblive mindst 2 år i Salling, hvorefter de igen kan fremstilles
- * Hopperne skal være mindst 5 år gamle og have gode føl ved siden, efter en bekendt, god, kongelig hingst eller en 1. præmie hingst. Hopperne skulle forblive 4 år i Salling og anvendes som følhoppe – og at bedækkes ved den hingst, som har fået 1. præmie.
- * Der kan præmieres 2 hingste og 3 følhopper. Præmiebeløb se oversigten.
- * Præmiebeløbet kan øges, men ikke antallet
- * Forud for skuet skal det offentliggøres i Viborg Stifts offentlige Tidende, gennem By- og Herredsfogeden i købstaden Skive – samt ved kirkestævner i Salling Herreders sogne.
- * Udover præmier til hestene er afsat 45 Rigsdaler til administration og diæter Til præses (*skal være præses = formand*) – 20 Rigsdaler, til hver af assessorerne (*dommere*) 10 Rigsdaler og til skriveren 5 Rdl.

1862:

- * Hestene skal være i orden – ellers kan de ikke præmieres.

1881:

- * Honorar ændres for dommerne. Dommere, der bor udenfor Viborg amt for 10 kroner for 2 dage, mens dommeren, der bor i Viborg amt må nøjes med en dag a´ 10 kroner.

1887:

- * Den Jydske hest blev nu fuldgældig præmiemodtager

1904:

- * Hopper ikke under 5 år og forbliver 4 år i Salling og bedækkes med en anerkendt hingst
- * Kan deltage hvert år i konkurrencen
- * Indbrændes med tydelig mærke eller skjelnetegn
- * Der kan uddeles 5 præmier til hopperne, hvis renterne slår til.

1933:

- * Hingstene forblive mindst 1 år i Salling
- * Hopper ikke under 4 år og skal bedækkes med en anerkendt hingst
- * Både hingste og hopper kan deltage hvert år i konkurrencen.

1957:

- * Formuen, som for tiden udgør 84.204 kroner og 83 ører, må under ingen omstændigheder forringes.
- * Hingste – ikke under fire år, og skal forblive mindst 1 år i Salling.
- * Følhopper – ikke under fire år og faldet efter en på et amts hingsteskuer anerkendt hingst, og som skal forblive mindst 4 år i Salling og bedækket med en anerkendt hingst.
- * Såvel hingste som hopper, der belønnes med præmier, må indbrændes med et tydeligt mærke og skelnetegn.
- * Kommissionen for uddeling af legatet er sammensat af formænd fra jyske landboforeninger dannede skuekredse for hingste
1. kreds: Hjørring og Aalborg amter

4. kreds: Den vestlige del af Ribe og Ringkøbing amt.

5. kreds: Thisted og Viborg amter og er født formand

Hertil kommer en dyrlæge og en delegeret fra Salling Landboforening, der af Viborg Stift og Salling Landboforening indstilles for en 6-årig periode.

* Honorar:

Dagpenge a' 15 kroner indtil 3 dage for medlemmer udenfor Viborg amt og 1 dag for medlemmer bosiddende i Viborg amt, hvortil kommer rejsegodtgørelse efter jernbane og automobiltakst.

1962:

Ændring af kommissionens sammensætning

* Formænd, der repræsenterer Jydsk Race henholdsvis Oldenburg i Viborg og Thisted amt

* Formanden for kredsdommere for Norsk Fjordrace i Ribe og Ringkøbing Amt

* Dyrlæge og en delegeret fra Salling Landboforening

* Formanden for hingste af Jydsk race i Viborg og Thisted amt er kommissionens formand

1980:

* Præmiebeløbene hæves med 200 kroner og dagpenge hæves til 100 kroner pr. dag.

1987:

* Legatets hjemsted er nu Spøttrup kommune

Især har den oprindelige fundats været til megen drøftelse i landboforeningens bestyrelse. Ifølge jubilæumsskriften 1842-1942 har Nissens legat gentagne gange været drøftet i tidsrummet 1852-1880. Bl.a. nævnes, at aftagerne af heste foretrækker den jydsk hest og ikke fuld- og halvblodsheste, hvorfor det burde ændres.

1852:

* En generel utilfredshed og bl.a. ikke indflydelse på valgt kommissionens medlemmer.

1853:

* Fundatsen siger præmiering af 2 hingste og 3 følhopper, men der er kun uddelt 2 + 2. Stiftet vurderer, at renterne ikke dækker til den 3. præmie for hopper.

1856:

* Den 3. hoppepræmie drøftes igen. Foreningen har fået oplyst at renteindtægten er på 526 Rigsdaler, men der er kun uddelt 440 Rigsdaler, hvorfor foreningen mente, at der plads til den 5. præmie, og at administrationen var for dyr. *Følgende opstilling kan måske give forklaringen:*

* 4 præmier	440 Rigsdaler
* Administration ifølge fundats	<u>45 Rigsdaler</u>
	485 Rigsdaler
* Evt. 5. præmier	<u>30 Rigsdaler</u>
* I alt	515 Rigsdaler
* 4% i rente af 12.637 Rigsdaler	505 Rigsdaler

Hvornår den 5. præmie er uddelt er ikke fundet.

* Derudover klages over, at man skulle rejse til Viborg (10-12 mil frem og tilbage) for at hente beløbet.

* Der er ikke fundet svar på dette.

1880:

* Landboforeningen fik sæde i kommissionen og den Jydske race blev fuldgyldig.

Figur 1: Præmiernes størrelse

År	Hingste		Følhopper							Sum
	1. pr	2. pr	1. pr	2. pr	3. pr	4. pr	5. pr	6. pr	7. pr	
	Rigsdaler									
1851	200	120	80	40	30					470
	Kroner									
1904	400	300	180	140	100	80	60			1260
1933	600	300	200	160	120	100				1480
1957	800	400	350	300	250	175	150	125		2550
1979	800	400	400	350	300	250	175	125		2800
1980	1000	600	600	550	500	450	400	350	325	4775
1989	1000	600	800	750	700	650	600	550		5650
1995	1500	950	1000	950	900	850	800	750	700	8400
1999	3200	1600	1400	1200	1000	700	600	500		10200

Figur 2: Tilmeldelse og udnyttelse af præmiebeløbene

År	Tilmeldt i gennemsnit pr. år		Præmier, kroner		Uddelt
	Hingste	Hopper	Bevilliget	Uddelt	Procent
1933-1956	3.1	9.6	1480	1395	94
1957-1978	1.6	11.5	2550	2198	86
1979 ¹⁾	2.0	8.0	2800	2275	81
1980-1988	2.2	11.9	4775	3742	78
1989-1994	1.5	13.8	5650	4800	85
1995	6.0	13.0	8400	8400	100
1996-2010	-	-	9840	9520	97

¹⁾ Kun en hingst blev præmieret. Tre hopper var blevet udelukket på grund af forkølelse

I alle årene har der ikke været problemer med antallet af hopper, mens det har derimod knebet med hingstene. I 7 år har der ikke været tilmeldt hingste og i 22 år har der kun været tilmeldt 1 hingst og i 16 år 2 hingste. Så det må erkendes, at i 45 år har der ikke været nogen konkurrence eller kun lidt konkurrence mellem hingstene.

Figur 3: Det samlede beløb, som der er uddelt 1852-2010.

År	Bemærkninger	Præmier Kroner	2012-priser ¹⁾ Million, kr
1852-1903	Grundlag: 440-470 Rdl og skøn ang. præmier ²⁾	44.904	3.04
1904-1914	Grundlag: 1260 kroner og ang. præmier ²⁾	11.920	0.74
1915-1956	Faktiske oplysninger fra protokol	52.240	1.80
1957-1995	Faktiske oplysninger fra protokol	118.345	0.50
1996-2010	Fra Regnskab – Landbo-Limfjord	<u>142.800</u>	<u>0.18</u>
I alt		370.209	6.26

- 1) Danmarks statistik har en ”prisberegner”, der kan omregne gamle beløb til 2012-priser. For perioden 1852-1903 har jeg dog anvendt udgangspunkt som år 1900.
- 2) I 1864 – krigen blev der ikke uddelt præmier og for en ordens skyld er der regnet med at ikke alle præmier er blevet uddelt.

Kapitaludnyttelse

Den 31. december 1851 bliver Nis Nissen´s legat til hesteavlens fremme i Salling effektueret med et beløb på 12.637 Rigsdaler, der i 2012-priser svarer til 895.295 kroner. De 12.637 rigsdaler svarer til 25.274 kroner – i 1873 blev en rigsdaler ombyttet med 2 kroner.

Legatet har fungeret til 2010 og for perioden 1915-1996 foreligger en autoriseret protokol, der angiver beløb til præmieuddeling og til honorar, kørsel m.m. Fra 1997 er der ført et regnskab af Salling Landboforening/Landbo-Limfjord.

For perioden 1852-1915 er det nødvendigt at foretage nogle vurderinger/skøn for at kunne belyse hele perioden. I det oprindelige fundats angives, at der til præces (*skal være præses og dermed førstemand = dommerformand*) skulle betales 20 Rigsdaler, til 2 dommere 20 Rigsdaler og til en skriverkarl 5 Rigsdaler i honorar. I 1881 blev dette ændret til 10 kroner pr. dag og for 2 dage hvis man boede udenfor Viborg Amt – eller 1 dag af 10 kroner i honorar. Reel er det tale om en nedsættelse, idet 45 Rigsdaler svarer til 90 kroner, mens ændringen i 1881 incl. skriverkarl giver 60 kroner. For perioden 1915-1996 udgør omkostninger til honorar, kørsel m.m. 33% af de samlede omkostninger til præmier og dommere m.m. Disse oplysninger anvendes i efterfølgende regnskab.

I en del år efter 1851 har stiftet kun udbetalt 440 Rigsdaler til præmier, men ifølge fundatsen skulle der uddeles præmier for 470 Rigsdaler, men stiftet mente ikke, at der var penge nok. I 1887 blev det gjort muligt, at give præmie til jydsk heste, og fra det tidspunkt vurderer jeg, at der er blevet uddelt 5 præmier. I 1864 blev der på grund af krigen ikke uddelt nogen præmier.

For perioden 1915-1996 er ikke alle præmier uddelt og en beregning viser, at præmiebeløbene som gennemsnit er udnyttet 85%

Figur 4: Kapitaludnyttelse og renteafkast

År	Bemærkninger	Indtægter	Udgifter
1852	Startkapital = 12.637 Rigsdaler = kroner Legatuddeling	25.274	
1852-1903	440 Rigsdaler henholdsvis 470 Rigsdaler		44.940
1904-1914	Præmiebeløbet 1260 kroner og 85% udnyttelse		11.920
1915-1995	Ifølge regnskab		170.585
1996-2010	Ifølge Landbo-Limfjord Honorar, kørsel og andre udgifter		142.800
1852-2010	Administationsomkostninger i alt Stiftets omkostninger		256.910
1852-1903	Fundatsen´s grundlag på 20 Rigsdaler		2.080
1904-1996	Er ikke fundet		?
1852-2010	Renteafkast:	<u>603.961</u>	—
	Balance	629.960	629.235

Renteafkastet på 603.961 kroner svarer til 3.800 kroner som gennemsnit pr. år eller 15% i renter og renters rente.

Der er i alt uddelt 370.245 kroner i legat – svarende til godt 2.300 kroner pr. år som gennemsnit

Vindere af legatet

Figur 5: Modtagere af Nissen´s legat

Navn	År	Race	Hingste		Følhopper			Sum
			1. pr.	2. pr	1. pr	2. pr	3.-7. pr	
Niels Østergaard	16-53	Jy			8	6	15	29
Markus Henriksen	52-69	Bel	8	3	4	2	6	23
Søren Chr. Henriksen	80-94	Shet	5	2	3	3	7	20
Jacob Goul	16-45	Jy			6	6	11	23
Salling Belgisk For.	40-59	Bel	11	8				19
Aage Halborg Christ.	71-89	Nor			3	2	12	17
Aage Halborg Christ.	90-96	Haf					6	6
Salling Herredes	30-46	Jy	14	1				15
Edmund Hedegaard	67-77	Nor	2		3		5	10

Niels Østergaard, Dølbygaard, der over 37år har fået præmieret 29 numre af hopper og hvoraf hoppen Ulla opnåede 3 første pladser.

Markus og Søren Chr. Henriksen er far og søn og boede i gården Bomlund i Stouby i Grinderslev sogn. Over 33 år har de fået præmieret 46 hingste og hopper og med 20 førstepladser – dog med 2 racer. For Shetlænderne gælder dog, at 2 af Søren Chr.´s børn har

fremstillet 2 gange. Af hingstene var det fire år i træk med Ryse Bombadier, der blev beskrevet 2 gange i 1966 og 1967. For 1967 beskrivelsen: Passende stor, lidt let af lyske, stærke, faste, føre lemmer, ikke stærk ryglinie, men en velpræget hingst med regelmæssig og god bevægelse.

Jacob Goul i Otting fremstillede i 28 år hopper og med 23 præmieringer, hvoraf 1. præmier med 5 forskellige hopper.

Salling Belgisk Hesteavlsforening i 20 år og opnåede 11 første præmier, med Luron de Hess 6 år i træk..

For Morskel Opnåedes kun 5 anden plads

Aage Halborg Christensen har bopæl i Sverrig i Thorum Sogn og har i årenes løb udstillet 2 racer – Norsk fjordrace/Nordbakke og Haflinge. Over 25 år har han eller børnene fået præmieret 23 hopper og heraf kun 3 med 1. præmie.

Salling Herreds Hesteavlsforening har over 16 år fået præmieret 3 hingste: Thor med 6 første præmier, Sallingbo med 6 første præmier og Salling Jyden med 2 første præmier og en anden præmie.

Edmund Hedegaard fremstillede i 10 år og halvdelen var første præmier.

Efter 1915 har i alt 15 racer fremstillet hingste eller hopper til Nissens legatskue. Racerne er: Jydske, Belgiske, Frederiksborger, Oldenborger, Nordbakke/Fjordhest, Dansk varmblood, Shetlænder, Haflinger, New Forest, Traver, Araber, Hanoveraner, Welsh, Knabstrupper og Islænder

Jubilæet 1995

I anledning af 150-året for oprettelse af legatet blev der i 1995 afholdt et jubilæumsskue på selve Spøttrup. Der blev foretaget kransedlægning på Spøttrup Kirkegård og til selve skuet var tilmeldt 19 heste i alt – 6 hingste og 13 hopper. I alt var 9 racer repræsenteret – Jydske, Frederiksborger, Araber, Traver, Dansk varmblood, Fjordrace, Haflinger, New Forest og Shetlandske. Som dommere fungerede Kr. Spanggaard, Ole Wienecke og Henning Rasmussen.

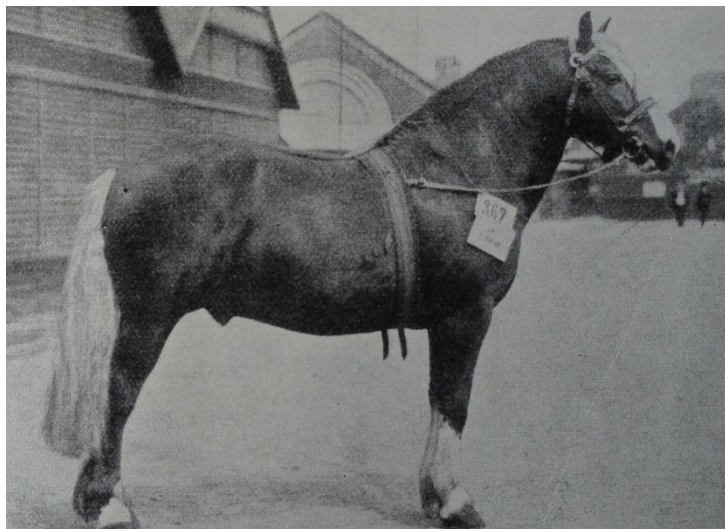
Foto: Salling Landboforening

Foto: Salling Landboforening

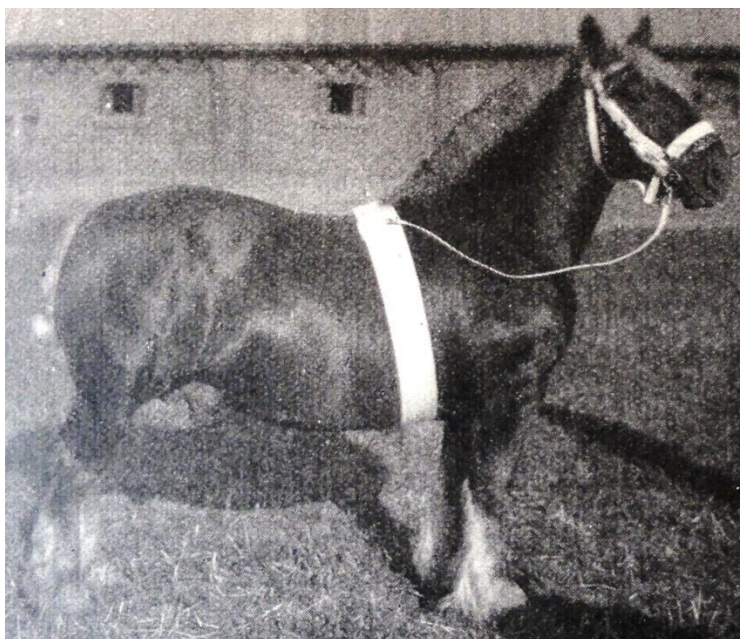
Dommerholdet er i funktion – Ole Wenike, Kr. Spanggaard og bagest landskonsulent Henning Rasmussen i sin karakteriske stilling

Billeder af vindere

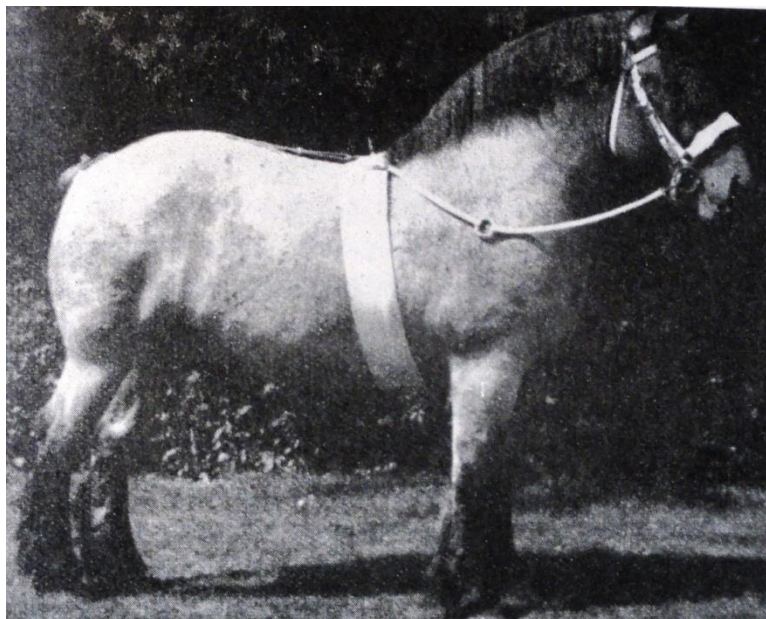
Munkedal, stb. 445

Munkedal/Gamle Munkedal blev købt 1886 af Jens Dalsgaard i Yttrup. Han opnåede 1. præmie ved Nissens Legat. I 1890 ønskede Jens Dalsgaard at sælge hingsten. Landboforeningen indkaldte den 19. december 1890 i den anledning til et møde. På dette møde blev stiftet Nordsalling Hesteavlforening ([Erik Ørnbjerg](#)), der besluttede at købe Gamle Munkedal og prisen blev høj – nemlig 10.000 kroner. Prisen for bedækning blev sat lav – 6 kroner + 14 kroner ved drægtighed. I 1890 fik foreningen et statstilskud på 400 kroner, en første præmie på statsskuet i Viborg udløste 400 kroner, plus 150 kroner for afkomspræmie og endelig 400 kroner fra Nissens legat eller i alt 1.350 kroner. Hvor mange år Gamle Munkedal fik Nissens legat kendes ikke, men indtil 1903 var 1. præmien 400 kroner. I løbet af 1890'erne steg formuen til 20.000 kroner – så udover bedækningspenge må der også have været andre indtægter. Gamle Munkedal blev 22 år gammel og skelettet blev da foræret til Landbohøjskolen ([Jens Peder Dalsgaard](#))

Sallingbo

Mordskel von Estedt

I 1938 dannedes Salling Belgiske Hesteavlsforening. Man indkøbte hingsten Mordskel von Estedt til en pris på 10.000 kroner. Hingsten blev 1940-44 hvert år nummer 2 ved Nissens legat, hvilket i alt udløste 1.500 kroner. I 1940 var beskrivelsen: Udmærket godt belgisk præg, god breddejævn god dybde, kort stærk ryg, fyldige lår, stærke hove. Forstillingen kunne ønskes lidt fastere. I 1941 Hingsten er voxet og er mindre tiltalende end i fjor. I 1942 blev tilføjet, at bevægelsen ikke bliver bedre, men ellers ser hingsten godt ud. Med andre ord ikke den store succes.

Afløseren blev Luron de Hess, der blev købt for 22.500 kroner + 11.000 kroner på vilkår. Omregnes disse beløb til 2012-priser vil det svare til omkring 460.000 kroner i indkøbspris og 225.000 kroner i vilkårspenge

Luron blev første gang fremstillet 1946 til Nissens legat og med de næste 5 år og blev hvert år nummer 1, hvilket i alt udløste 3.600 kroner. Beskrivelsen i 1946 var: En hingst med god rejsning, men ryggen noget blød, men ret stærk af lemmer, kort og bred af bagpart, bevægelsen noget vid bag, men ellers ret kraftig I 1947 var bevægelsen bleven noget stiv og vid i bag.

Fra dyrskuet i Skive 1949 og dermed også uddeling af Nissen's legat er jeg kommet i besiddelse af kataloget ([Erik Ørnsbjerg](#)).

Fortegnelse

over

Hingste og Hopper

indmeldte til Præmieæskning af

Nissens Legat

25. Juni 1949 i Skive

Luron de Hess

Ejer: **Salling belgiske Hesteavlsforening**

Fader: Luron de Dansonspenne

Moder: Ursa de Hess

Født 10/5 1942

Tillagt af Jørgen Jensen, »Aadal, Killerup.

1. og Ærespræmie i Skive 1945. 1. Præmie Amtsskudet i Viborg 1946. Belgisk Æresmedaille 1945. 1. Præmie Nissens Legat 1946-47-48. 1. Kl. 1. Grad for Afkomssamling 1948.

På dyrskuet i 1949 var der udstillet 22 belgiske heste, hvoraf Luron og dets afkom udgjorde 13 stk. Efterfølgende er gengivet points for Luron og dets afkom. I gennemsnit fik Luron's afkom som gennemsnit 22 point, mens gennemsnittet for samtlige Belgiske heste var 20 points.

Afkom efter Hingste.	
Salling belgiske Hesteavlsforening.	
	67. Luron de Hess, Nr. 1114, brunskimlet, f. 10/5 1942 hos Jørgen Jensen, Killerup, Odense, kaaret 1. Kl. Æresmed. 1945, Nissens Legat 1946, 47 og 48, 1. Kl. 1. Gr. for Afkom 1948.
	Afkom:
23	46. F. */ 1946, Ejer: Arne Jeppesen, Krejbjerg.
22	48. F. 8/4 1946, Ejer: Søren Damgaard, Hem.
22	49. F. 21/4 1946, Ejer: Søren Bach, Engedal, Viborg.
19	51. F. 26/4 1946, Ejer: L. J. Pallesen, Ørum, Højslev.
23+Æ	53. F. 7/5 1946, Ejer: Niels Vestergaard, Aasted, Durup.
23+Æ	55. F. 1/6 1946, Ejer: Anders Espersen, Volling, Balling.
22	56. F. 1/6 1946, Ejer: Bodil Goul, Vinde, Skive.
Ikke mødt	59. F. 17/4 1947, Ejer: Lars P. Larsen, Næstild, Jebjerg.
23	60. F. 21/4 1947, Ejer: Jenny Faarkrog, Resen, Skive.
23+Æ	61. F. */5 1947, Ejer: Anders Espersen, Volling, Balling.
20	64. F. 30/5 1947, Ejer: Dorthe Poulsen, Næstild, Jebjerg.
22	65. F. 2/6 1947, Ejer: Niels Vestergaard, Aasted, Durup.
21	66. F. 23/10 1947, Ejer: Magnus Østergaard, Bajlum,

Program
for
150 års jubilæumsarrangement for
godsejer Niss Nissens legatskue på
Spøttrup Borg
17. juni 1995

Indholdsfortegnelse:

1. Dagens program.
2. Historien om legatet.
3. Hingste.
4. Hopper.

Litteratur:

Blåbjerg, Anton (2013): Personlige oplysninger

Dalsgaard, J.P. (1942): Hesteavlen – Salling Landboforenings 100 års jubilæumsbog

Graugaard, Esben (2006): Nordvestjyske bønder som kreaturhandlere i Nordsørummet.

Juhl, Magne (2011): Dansk Medicin historisk årbog – Fødselshjælp set i relation til familien Nissen i Hillerup på Ribeegegnen og på Spøttrup i Salling fra omkring 1771 til 1835.

Salling Landboforening (1995): Billeder

Salling Landboforening/Landbo-Limfjord (2013): Præmietildelingsprotokol 1915-1996

Trap, J.P. (1898-1906): Kongeriget Danmark, 3. udgave, 4. bind

Ørnsbjerg, Erik (2013): Personlige oplysninger – dyrskuekatalog fra 1949

Ørnsbjerg, Erik (1992): Hesteavlen - Salling Landboforenings jubilæumsbog 1992